

DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2024-59-4-98>
УДК 347.73:339.74]:342.9»364»

Д. С. ШЕВЧУК

аспірант кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: d.s.shevchuk@nlu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0009-3511-938X>

ВАЛЮТНІ ОБМЕЖЕННЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ¹

У статті досліджено валютні обмеження, введені Національним банком України в листопаді 2024 р., визначено їх наслідки та значення. Проаналізовано постанову Правління Національного банку України «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.02.2022 № 18 та постанову Правління Національного банку України «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18» від 19.11.2024 № 136, окреслено основні валютні обмеження, запроваджені від 20.11.2024. На підставі розгляду позицій науковців та правозастосовної практики розкрито значення валютних обмежень як інструмента валютного регулювання в національній правовій системі.

Дослідження здійснено за допомогою таких методів наукового пізнання, як формально-юридичний, логіко-юридичний методи, методи опису та порівняння, а також структурний та функціональний аналіз.

Ключові слова: валютне регулювання, валютні обмеження, інструмент валютного регулювання, валютні правовідносини, законні заборони.

Постановка проблеми. Питання встановлення валютних обмежень сьогодні перебувають у центрі уваги як наукової спільноти, так і практиків. Так, на шпальтах багатьох видань було опубліковано новини про плани семи

¹ © Шевчук Д. С., 2024. Стаття публікується на умовах ліцензії Creative Commons – Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Статтю розміщено на сайті збірника: <http://econtlaw.nlu.edu.ua>.

великих банків України, а саме: АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», АТ «Державний ощадний банк України», АТ «ОТП БАНК», АТ «ПРАВЕКС БАНК», АТ «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК», АТ «Райффайзен Банк», АТ «ТАСКОМБАНК», посилюючи валютні обмеження щодо грошових переказів із банківських карток фізичних осіб шляхом підписання меморандуму між собою [1]. Такий крок, як вбачається, підтверджує зміщення акценту з вектору лібералізації, що був реалізований із прийняттям Закону України «Про валюту і валютні операції», у бік посилення валютних обмежень. Про це свідчить прийняття 19.11.2024 Правлінням Національного банку України постанови «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18» від 19.11.2024 № 136 [2]. Тож убачається доцільним вивчити зміст названого нормативно-правового акта з метою окреслення основних змін у контексті валютних обмежень та визначення наслідків і значення таких обмежень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. С. В. Кочура (S. V. Kochura) розглядає застосування Національним банком України (далі – НБУ) валютних обмежень як раціональний інструмент, покликаний забезпечити стабільність гривні як грошової одиниці України [3]. Автор вказує, що під час застосування центральним банком валютних обмежень як виконання ним своїх основних функцій останній повинен зважати на пріоритетність підтримки та досягнення державної цінової стабільності, сприяти фінансовій стабільності, яка своєю чергою включає стабільність банківської системи [3]. Щодо визначення поняття «валютні обмеження» С. В. Кочура вважає, що максимально повним і змістовним є підхід, за яким валютні обмеження розглядають як систему правил, що є нормативно встановленими та спрямовані на регламентацію правовідносин у валютній сфері в контексті застосування обмежувальних нормативів щодо здійснення операцій із валютними цінностями та валютою (як національною валютою, так і банківськими металами, а також іноземною валютою) [3].

К. А. Мякота (K. A. Miakota), досліджуючи поняття валютних правовідносин, говорить про встановлення валютних обмежень як один із шляхів реалізації компетенції в межах валютного регулювання як виду валютних правовідносин [4].

Ю. Б. Деркач (Yu. B. Derkach) називає валютні обмеження найбільш поширеними адміністративними інструментами валютного регулювання [5]. Автор акцентує на тому, що інструменти валютного регулювання визначають як певні заходи регуляторного характеру, упроваджувані державою з метою досягнення основних цілей валютної політики шляхом впливу на діяльність суб'єктів валютних відносин, та класифікують їх на ринкові та адміністративні

[5]. Крім того, Ю. Б. Деркач визначає валютні обмеження як сукупність регулятивних заходів, що передбачають встановлення законодавчих правил щодо заборони, лімітування і регламентації операцій із валютними цінностями, установлення яких може забезпечувати вирівнювання сальдо платіжного балансу та управління золотовалютними резервами [5]. Показово, що цей автор окреслив види валютних обмежень за найпоширенішими їх класифікаціями, зокрема: 1) за сферою застосування: поточні операції; операції, пов'язані з рухом капіталу; 2) за видами валютних операцій: купівля, продаж, конвертація (обмін); 3) за видами валютних цінностей: в іноземній валюті, національній валюті, банківських металах; 4) за напрямом транскордонного руху коштів: виведення за кордон, надходження із-за кордону; 5) за видами розрахунків: готівкові, безготівкові [5]. Ю. Б. Деркач підкреслює, що валютні обмеження поряд із девальвацією національної валюти є найпоширенішими адміністративними заходами валютного регулювання, застосовуваними центральними банками країн в умовах війни [5].

О. І. Береславська (O. I. Bereslavska) та В. М. Березовик (V. M. Berezovyk) інструменти валютного регулювання поділяють на опосередковані та прямі, зокрема до останніх автори відносять валютні обмеження [6]. Види останніх науковці позначають за сферами: 1) обмеження на внутрішньому валютному ринку: а) установлення ліміту на проведення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти; б) установлення переліку документів, які необхідно надати при купівлі іноземної валюти з метою обмеження попиту на неї; в) заборона на здійснення строкових угод з іноземною валютою; г) установлення лімітів відкритої валютної позиції банкам; 2) обмеження поточних операцій платіжного балансу: а) обов'язковий продаж валютного виторгу експортерів центральному банку; б) обмеження продажу іноземної валюти імпортерам; в) установлення термінів на повернення експортерами валютного виторгу та обов'язковий продаж його банкам; г) офіційне встановлення множини валютних курсів (диференціація курсових співвідношень за різними видами операцій); д) встановлення обмежень на вивезення валюти за кордон резидентами-туристами; є) обов'язкова конвертація валютних трансфертів, що надходять у країну; 3) обмеження щодо рахунків операцій із капіталом та фінансових рахунків: а) встановлення лімітів на вивезення іноземної валюти за кордон у вигляді прямих і портфельних інвестицій; б) встановлення тимчасової заборони на перерахування дивідендів від прямих інвестицій, що були спрямовані в економіку країни; в) ліцензування операцій із валютними цінностями при переказі за межі країни; г) встановлення зобов'язань з утримання іноземних цінних паперів на рахунках, відкритих їх власниками у вітчизняних банках [6].

О. І. Береславська та В. М. Березовик визначають валютні обмеження як комплекс законодавчих або адміністративних заборон, лімітування чи регламентацію операцій резидентів і нерезидентів з іноземною валютою та іншими валютними цінностями [6]. Поряд із цим автори окреслили такі цілі застосування валютних обмежень: 1) вирівнювання платіжного балансу; 2) підтримання стабільної динаміки валютного курсу; 3) концентрація валютних цінностей у руках держави у вигляді резерву для вирішення поточних і стратегічних завдань економічного та фінансового характеру [6].

Аналізуючи роботу О. І. Береславської та В. М. Березовика, важливо виокремити такі характеристики валютних обмежень: прямий інструмент валютного регулювання; оперативний інструмент механізму валютного регулювання (через швидкість встановлення та таку ж швидкість скасування); інструмент із дискримінаційним характером (через перерозподіл валютних цінностей на користь держави і великих підприємств за рахунок малих і середніх підприємств); високодієвий та ефективний інструмент. При цьому ефективність цього інструмента можлива за умови, якщо фінансова система країни має високі стандарти регулювання та нагляду; такий інструмент валютного регулювання, зокрема, але не виключно, в Україні використовується в часи економічної, фінансової та політичної нестабільності або в часи криз, наслідком яких є стрімка девальвація гривні; застосування валютних обмежень разом з іншими інструментами валютного регулювання позитивно впливає на стійкість фінансової системи країни, зменшує ризик суттєвої втрати золотовалютних резервів і допомагає зберегти макроекономічну та макрофінансову стабільність; такий інструмент може мати не тільки позитивні, а й негативні наслідки, наприклад посилення ринкових деформацій, виникнення множини валютних курсів, тінізація економіки, відволікання ресурсів на непродуктивне використання; застосування такого інструменту має бути тимчасовим антикризовим заходом; застосування такого інструменту має бути одномоментним та широкомасштабним; уведення нових валютних обмежень тягне за собою великі адміністративні зусилля та втрати обсягів золотовалютних резервів [6].

Аналіз наведених та інших точок зору дозволяє констатувати, що валютні обмеження науковці розглядають та визначають у різних площинах, як-от:

- інструмент (адміністративний та прямий) валютного регулювання, що покликаний забезпечити стабільність грошової одиниці;
- система правил, встановлена правовими нормами, спрямованими на застосування обмежувальних нормативів щодо здійснення операцій із валютними цінностями;
- заходи регуляторного характеру, покликані досягти цілей валютної політики;

– комплекс законодавчих або адміністративних заборон, лімітування чи регламентація операцій резидентів і нерезидентів із валютними цінностями.

Значення валютних обмежень як інструменту валютного регулювання полягає в забезпеченні вирівнювання сальдо платіжного балансу, управлінні золотовалютними резервами, стабільності грошової одиниці, цінової та фінансової стабільності, а також стабільності банківської системи. Крім названого, до значення валютних обмежень важливо віднести досягнення застосуванням таких обмежень поставлених перед ними цілей, а саме: вирівнювання платіжного балансу; підтримання стабільної динаміки валютного курсу та концентрації валютних цінностей у руках держави у вигляді резерву.

Як вбачається, назване значення валютних обмежень варто вважати таким, що полягає в досягненні глобальних цілей такого інструменту. Поряд із тим вони є ефективним, оперативним, тимчасовим та дискримінаційним антикризовим (застосовується в часи економічних, політичних та фінансових криз) способом, запровадження їх може мати як позитивні (забезпечення стабільності валютної системи в цілому), так і негативні наслідки (тінізація економіки в цілому), а також наслідки в контексті необхідності залучення як фінансових, так і трудових витрат на їхнє адміністрування.

Формулювання цілей. Метою цієї роботи є аналіз валютних обмежень, що введене Національним банком України, характеристика їх наслідків і значення. Для досягнення позначеної мети поставлено такі завдання:

1. Проаналізувати положення постанов Правління НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.02.2022 № 18 [7] та «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18» від 19.11.2024 № 136 [2].

2. Визначити основні валютні обмеження, запроваджені Постановою Правління НБУ «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18» від 19.11.2024 р. № 136.

3. Позначити думки науковців на зазначений нами предмет.

4. Ураховуючи зміст досліджених нормативно-правових актів та поглядів науковців, визначити наслідки та значення прийнятих НБУ в листопаді 2024 р. валютних обмежень.

Реалізація вищезазначених завдань потребує застосування таких спеціальних методів наукового пізнання, як формально-юридичний та логіко-юридичний. Поряд із вказаними методами для аналізу приписів названих вище постанов Правління НБУ застосовано: методи описання та порівняння; методи структурного та функціонального аналізу. Останні покликані проілюструвати

введені валютні обмеження та порівняти дійові з листопада 2024 р. валютні обмеження з тими, що діяли до цього часу. Поряд із цим методи опису та порівняння застосовані для аналізу поглядів науковців у контексті їх підходів до характеристики значення валютних обмежень у національній правовій системі.

Методи структурного та функціонального аналізу спрямовано на вивчення валютних обмежень, уведених у листопаді 2024 р. НБУ шляхом окреслення місця їх серед усіх існуючих станом на сьогодні валютних обмежень у національній правовій системі. Указане буде важливим для окреслення значення таких валютних обмежень.

Ураховуючи наведене, констатуємо, що застосування формально-юридичного та логіко-юридичного методів наукового пізнання, методів опису та порівняння, а також методів структурного та функціонального аналізу окремо та в сукупності надає можливість здійснити аналіз вказаних нормативно-правових актів, наукових досліджень, а також позначити наслідки та значення валютних обмежень.

Виклад основного матеріалу. Здійснений вище огляд робіт науковців дає підстави зазначати, що валютні обмеження як система заходів / інструмент валютного регулювання має свої передумови, цілі та значення, а також наслідки. Оскільки до основних передумов постійних змін у національній валютній політиці варто віднести (1) повномасштабну війну, яка впливає на грошову, економічну, фінансову стабільність та стабільність банківської системи, та, відповідно, (2) економічну, фінансову та політичну нестабільність, то аналізовані нами нормативні зміни в контексті введення нових валютних обмежень є об'єктивними та доволі передбачуваними.

Тому наступним кроком цієї роботи є виокремлення валютних обмежень, що були введені постановою Правління НБУ «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18» від 19.11.2024 № 136 (Постанова № 18) [2].

Національний банк України на своєму офіційному вебсайті 20.11.2024 [8] окреслив перелік змін, що стосуватимуться таких напрямів:

1. Переказ коштів для виконання зобов'язань за імпортними контрактами.

До 20.11.2024 було обмежено можливість національного бізнесу розраховуватися за імпорт будь-якої продукції, поставка якої здійснювалася до 23.02.2021, а з 20.11.2024 представники національного бізнесу отримали можливість розраховуватися за імпорт товарів без обмеження терміну їхньої поставки в Україну, але тільки якщо кошти переказуються на користь:

– іноземного експортно-кредитного агентства (ЕКА) / іноземної держави через уповноважену нею особу / іноземної особи, до складу учасників якої входить іноземна держава чи іноземний банк (за умови, що іноземна держава є учасницею цього банку);

– інших нерезидентів, за умови участі в імпортних операціях (шляхом кредитування, страхування, гарантування, поручительства) іноземного ЕКА / іноземної держави через уповноважену нею особу / іноземної особи, до складу учасників якої входить іноземна держава чи іноземний банк (за умови, що іноземна держава є учасницею цього банку) [8].

При цьому НБУ наголосив, що для таких переказів все одно є ліміт (щомісячний) на рівні 10% від суми простроченої заборгованості за договором щодо імпорту товарів (станом на 01.11.2024) [8]. НБУ стверджує, що наведені вище зміни стимулюватимуть іноземні держави, державні банки та ЕКА зберегти й зміцнити наявні комерційні зв'язки іноземних експортерів з українським ринком, а також нададуть змогу мінімізувати ризики зменшення потенційних обсягів фінансування і зниження інвестиційної привабливості України [8].

II. Розрахунки за проектами міжнародної технічної допомоги.

З 20.11.2024 НБУ надає можливість переказувати іноземну валюту за кордон для проведення розрахунків за проектами міжнародної технічної допомоги незалежно від того, якою державою чи організацією фінансується такий проєкт. До таких змін діяло обмеження таких переказів, а останні могли здійснюватися, тільки якщо проєкт фінансується Європейським Союзом [8].

НБУ вважає, що зазначені зміни покликані вирішити проблеми розрахунків за проектами міжнародної технічної допомоги, що позитивно вплине на позиції як України, так і окремих бенефіціарів такої допомоги – резидентів, а також посприє ухваленню позитивних рішень міжнародних донорів щодо подальшої підтримки України [8].

III. Репатріація дивідендів за кордон.

З 20.11.2024 діють нові додаткові критерії для операцій із репатріації дивідендів із метою забезпечення дотримання щомісячного ліміту на такі операції, оскільки НБУ в ході перевірок були встановлені порушення [8]. Таким чином, з 20.11.2024 українські компанії зможуть скористатися можливістю часткової репатріації дивідендів за корпоративними правами чи акціями лише за одночасного дотримання таких умов:

– період діяльності емітента з дати державної реєстрації до дати здійснення відповідної операції становить не менше 12 місяців;

– з моменту набуття іноземним інвестором / нерезидентом права власності на корпоративні права / акції емітента, що здійснює виплату дивідендів, до дати здійснення відповідної операції минуло не менше шести місяців [8].

IV. Використання валютних кредитів для придбання цінних паперів, номінованих у валюті.

З 20.11.2024 НБУ встановив заборону на використання валютних кредитів для придбання цінних паперів, номінованих в іноземній валюті [8].

Проаналізувавши зміст наведених НБУ змін, варто наголосити, що, окрім обмежень, НБУ передбачене й пом'якшення уже дійсних обмежень.

По-перше, унесено зміни до підп. 12 п. 12¹⁵ Постанови № 18 шляхом виключення слів «що пройшли державну реєстрацію» [2]. У зв'язку з цими змінами проекти (програми) міжнародної технічної допомоги тепер не повинні бути піддані державній реєстрації.

По-друге, унесено зміни до підпунктів 2, 25 п. 14 Постанови № 18 шляхом надання дозволу на здійснення транскордонного переказу валютних цінностей з України / переказ коштів на кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у гривнях / іноземній валюті, відкриті в банках-резидентах, включаючи перекази, що здійснюються за дорученням клієнтів у разі переказів резидентами за операціями з імпорту товарів (включаючи сплату штрафів, пені, бонусів, відшкодування супутніх витрат у зв'язку з виконанням зовнішньоекономічного договору, відшкодування збитків у зв'язку з невиконанням зовнішньоекономічного договору) за наявності таких умов: 1) поставка товарів за такими операціями здійснена / здійснюється після 23.02.2021; 2) переказ коштів за договором з імпорту товарів здійснюється в обсязі, що не перевищує 10% від суми простроченої заборгованості за цим договором (станом на 01.11.2024) на один календарний місяць [2].

При цьому додано, що вказані обмеження щодо терміну поставки товарів за операціями з імпорту товарів не поширюються не тільки на перекази, що здійснюються за рахунок коштів державного бюджету, а також на перекази, що здійснюються з метою виконання зобов'язань за операцією з імпорту товарів на користь іноземного експортно-кредитного агентства / іноземної держави через уповноважену нею особу / іноземної особи, до складу учасників (акціонерів) якої входить іноземна держава чи іноземний банк [за умови, що іноземна держава є учасницею (акціонером) цього банку], а також на користь інших нерезидентів за умови, що операція з імпорту товарів здійснювалася за участю (шляхом кредитування, страхування, гарантування, поручительства) іноземного експортно-кредитного агентства / іноземної держави через уповноважену нею особу / іноземної особи, до складу учасників (акціонерів) якої входить іноземна держава чи іноземний банк [за умови, що іноземна держава є учасницею (акціонером) цього банку] [2].

До того ж внесенням змін до підпунктів 25 та 46 п. 14 Постанови № 18 було розширено перелік тих, хто може фінансувати проекти / програми міжнародної технічної допомоги / прикордонного співробітництва шляхом виключення фрази: «що фінансуються Європейським Союзом» [2].

По-третє, внесено зміни до підп. 46 п. 14 Постанови № 18 шляхом додавання умов репатріації дивідендів, а саме вказано, що переказ резидентами іноземної валюти з 13.05.2024 за кордон на користь іноземного інвестора / нерезидента з метою виплати дивідендів за корпоративними правами / акціями дозволено в разі одночасного дотримання вказаного переліку умов, у тому числі: а) період діяльності емітента з дати державної реєстрації повинен бути не меншим ніж 12 місяців до дати здійснення відповідної операції; б) з моменту набуття іноземним інвестором / нерезидентом права власності на корпоративні права / акції емітента, за якими здійснюється виплата дивідендів, минуло не менше ніж шість місяців до дати здійснення відповідної операції [2].

По-четверте, внесено зміни до п. 19¹ Постанови № 18 шляхом додавання абзацу, яким передбачено заборону банку здійснювати за дорученням клієнта (крім іншого банку) переказ коштів в іноземній валюті, отриманих цим клієнтом на умовах кредиту (позики, включаючи поворотну фінансову допомогу) в іноземній валюті, з метою придбання цінних паперів, номінованих в іноземній валюті, та/або на поточний рахунок центрального контрагента [2].

По-п'яте, внесено зміни до п. 19³ Постанови № 18 шляхом установаження ще однієї заборони для банків, а саме заборону надавати кредити в іноземній валюті з метою придбання клієнтом-позичальником цінних паперів, номінованих в іноземній валюті [2].

Таким чином, можна ще раз констатувати, що внесені 19.11.2024 зміни до постанови Правління НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.02.2022 р. № 18 містять у собі як нові обмеження, так і припинення старих обмежень. Усі наведені зміни діють з 20.11.2024.

Із дослідженого вище варто акцентувати на тому, що введення нових валютних обмежень поряд із скасуванням тих, що вже діють, є наслідком реалізації валютної політики шляхом здійснення валютного регулювання. При цьому таке одночасне введення нових і скасування старих валютних обмежень підтверджує одну з виведених вище характеристик валютних обмежень, а саме: оперативність через швидкість встановлення та таку ж швидкість скасування.

Аналізований спосіб валютного регулювання як реалізацію валютної політики наразі очевидно застосовано в умовах економічної, фінансової та політичної нестабільності в нашій державі, викликаній повномасштабним

вторгненням, що в результаті має наслідком швидку девальвацію гривні. Тобто нові валютні обмеження, введені шляхом внесення змін до Постанови № 18, можна схарактеризувати так: по-перше, антикризові, по-друге, тимчасові, бо передбачені на період дії правового режиму воєнного стану на території України.

За своєю метою, як і всі валютні обмеження, аналізовані валютні заходи спрямовано на забезпечення цінової стабільності, фінансовій стабільності, яка своєю чергою включає стабільність банківської системи і стабільність валютної системи. До того ж проаналізовані валютні обмеження так само мають дискримінаційний характер як раз у зв'язку з тим, що перерозподіл валютних цінностей здійснюється на користь держави і великих підприємств.

Однак щодо дієвості та ефективності досліджених валютних обмежень, запроваджених з 20.11.2024, можливо зробити достовірний висновок виключно шляхом аналізу правозастосовної практики, даних звітності та статистики, інакше кажучи, тільки після їхнього застосування НБУ та іншими органами, уповноваженими на здійснення валютного нагляду і контролю. Таким чином, сьогодні достовірно оцінити дієвість та ефективність введених з 20.11.2024 валютних обмежень, що діятимуть до кінця дії правового режиму воєнного стану в Україні, украй важко. Означене стає логічною метою майбутніх наукових досліджень.

Висновки. Підсумовуючи, необхідно акцентувати, що валютні обмеження, ведені постановою Правління Національного банку України «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18» від 19.11.2024 № 136, передбачені в таких напрямках: 1) переказ коштів для виконання зобов'язань за імпортними контрактами; 2) розрахунки за проектами міжнародної технічної допомоги; 3) репатріація дивідендів за кордон; 4) використання валютних кредитів для придбання цінних паперів, номінованих у валюті.

Їхніми наслідками є:

- надання права з певними вимогами національним суб'єктам господарювання з 20.11.2024 розраховуватися за імпорт товарів;
- створення підґрунтя для стимулювання іноземних держав, державних банків та ЕКА зберігати й зміцнити наявні комерційні зв'язки іноземних експортерів з українським ринком;
- стимулювання потенційного фінансування та інвестиційної привабливості України;
- дозвіл на здійснення переказів іноземної валюти за кордон для проведення розрахунків за проектами міжнародної технічної допомоги незалежно від того, якою державою чи організацією фінансується такий проект;

– вплив на фінансову спроможність нашої держави розраховуватися за проєктами міжнародної технічної допомоги, а також забезпечення можливості подальшої допомоги нашій державі від партнерів;

– ускладнення новими умовами порядку репатріації дивідендів для національних юридичних осіб;

– заборона банкам видавати клієнтам валютні кредити для придбання цінних паперів, номінованих в іноземній валюті, тобто створення неможливості для фізичних та юридичних осіб отримувати кредити у валюті для здійснення вказаних операцій (але таке обмеження стосується виключно такої мети отримання валютного кредиту).

Отже, проаналізовані валютні обмеження в умовах повномасштабної війни та відповідно економічної, фінансової та політичної нестабільності є цілком обґрунтованими. Вони покликані забезпечити вирівнювання сальдо платіжного балансу, здійснювати управління золотовалютними резервами, забезпечувати стабільність грошової одиниці, цінової та фінансової стабільності, а також стабільності банківської системи, забезпечувати вирівнювання платіжного балансу, підтримання стабільної динаміки валютного курсу та концентрацію валютних цінностей у руках держави у вигляді резерву.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Крицька І., Денисюк М. Не більш ніж 100 000 грн на місяць. Forbes Ukraine дізнався: банки планують посилити обмеження переказів з карти на карту та готують нові перевірки для ФОПів. Подробиці. *Forbes.ua*. 2024. 9 груд. URL: <https://forbes.ua/money/ne-bilshe-100-000-grn-na-misyats-banki-planuyut-posiliti-obmezhenya-perekaziv-z-karti-na-kartu-ta-gotuyut-novi-perevirki-fopiv-detali-vid-forbes-09122024-25412> (дата звернення: 10.12.2024).
2. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24.02.2022 № 18 : постанова Правління Національного банку України від 19.11.2024 № 136. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0136500-24> (дата звернення: 10.12.2024).
3. Кочура С. В. Валютні обмеження як засіб підвищення ефективності валютного регулювання у якості складової системи національної безпеки держави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 1. С. 84–89. DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-15> (дата звернення: 10.12.2024).
4. Мякота К. А. Валютні правовідносини: дослідження поняття. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 1 (67). Т. 1. С. 133–137. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338x-2020.1-1.22> (дата звернення: 10.12.2024).
5. Деркач Ю. Б. Використання інструментів валютного регулювання в умовах воєнного стану. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 3 (03). С. 21–25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-3-4> (дата звернення: 10.12.2024).
6. Береславська О., Березовик В. Роль валютних обмежень у забезпеченні стабільної динаміки обмінного курсу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-1> (дата звернення: 10.12.2024).

7. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22> (дата звернення: 10.12.2024).
8. Національний банк України. Національний банк уточнив низку валютних обмежень. 20 листопада 2024 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-utochniv-nizku-valyutnih-obmejen-19788> (дата звернення: 10.12.2024).

REFERENCES

1. Krytska, I., & Denysiuk, M. (2024, December 09). Ne bilsh nizh 100 000 hrn na misiats. Forbes Ukraine diznavsia: banky planuiut posbylyty obmezhenia perekaziv z karty na kartu ta hotuiut novi perevirky dlia FOPiv. Podrobytsi [No more than 100,000 UAH per month. Forbes Ukraine learned: banks plan to tighten restrictions on card-to-card transfers and prepare new checks for individual entrepreneurs. Details]. *Forbes.ua*. <https://forbes.ua/money/ne-bilshe-100-000-grn-na-misyats-banki-planuyut-posiliti-obmezhenia-perekaziv-z-karti-na-karu-ta-gotuyut-novi-perevirki-fopiv-detali-vid-forbes-09122024-25412> [in Ukrainian].
2. Pro vnesennia zmin do postanovy Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 24.02.2022 № 18: Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 19.11.2024 № 136. (2024). [On Amendments to the Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated February 24, 2022 No. 18. Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated November 19, 2024]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0136500-24> [in Ukrainian].
3. Kochura, S. V. (2024). Valiutni obmezhenia yak zasib pidvyshchennia efektyvnosti valiutnoho rehuliuвання u yakosti skladovoi systemy natsionalnoi bezpeky derzhavy [Currency restrictions as a means of increasing efficiency foreign exchange regulation as a component system of national security of the state]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii – Actual problems of domestic jurisprudence, 1*, 84–89. <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-15> [in Ukrainian].
4. Miakota, K. A. (2020). Valiutni pravovidnosyny: doslidzhennia poniattia [Currency legal relations: a study of the concept]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Pravo – State and regions. Series: Law, 1(67)*, 1, 133–137. <https://doi.org/10.32840/1813-338x-2020.1-1.22> [in Ukrainian].
5. Derkach, Yu. B. (2023). Vykorystannia instrumentiv valiutnoho rehuliuвання v umovakh voiennoho stanu [The use of currency regulation instruments under martial law]. *Transformatsiina ekonomika – Transformational economics, 3(03)*, 21–25. <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-3-4> [in Ukrainian].
6. Bereslavska, O., & Berezovyyk, V. (2024). Rol valiutnykh obmezhen u zabezpechenni stabilnoi dynamiky obminnoho kursu v Ukraini [The role of currency restrictions in ensuring stable exchange rate dynamics in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society, 64*. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-1> [in Ukrainian].
7. Pro robotu bankivskoi systemy v period zaprovadzhennia voiennoho stanu: Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 24.02.2022 № 18. (2022). [On the operation of the banking system during the period of martial law. Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated February 24, 2022]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> [in Ukrainian].

8. Natsionalnyi bank Ukrainy (2024, November 20). Natsionalnyi bank utochnyv nyzku valiutnykh obmezhen [The National Bank clarified a number of currency restrictions]. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-utochniv-nizku-valyutnih-obmejen-19788> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 11.12.2024

Стаття пройшла рецензування: 18.12.2024

Стаття рекомендована до опублікування: 19.12.2024

D. S. SHEVCHUK

Postgraduate student of the Department of Financial Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv

FOREIGN EXCHANGE RESTRICTIONS AND THEIR MEANING IN THE CONDITIONS OF THE LEGAL REGIME OF MARTIAL STATE

Problem setting. The issue of establishing currency restrictions is currently in the focus of attention of both the scientific community and practitioners. The adoption on November 19, 2024 by the Board of the National Bank of Ukraine of the Resolution «On Amendments to the Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated February 24, 2022 No. 18» No. 136 confirms the shift in emphasis from the liberalization vector, which was implemented with the adoption of the Law of Ukraine «On Currency and Currency Operations», towards strengthening currency restrictions. It is considered appropriate to study the content of the aforementioned regulatory legal act in order to outline the main changes in the context of currency restrictions and determine the consequences and significance of such restrictions.

Recent research and publication analysis. Scientists consider and define currency restrictions in various aspects, such as: an instrument (administrative and direct) of currency regulation, which is designed to ensure the stability of the monetary unit; a system of rules established by legal norms aimed at applying restrictive regulations on transactions with currency values; regulatory measures designed to achieve the goals of currency policy; a set of legislative or administrative prohibitions, limitations or regulation of transactions of residents and non-residents with currency values.

Paper objective. The purpose of this work is to analyze the currency restrictions introduced by the National Bank of Ukraine, characterize their consequences and significance.

Paper main body. The Resolution of the NBU Board «On Amendments to the Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine No. 18 of February 24, 2022»

dated November 19, 2024 No. 136 outlines the following list of changes that will apply to the following areas:

I. Transfer of funds to fulfil obligations under import contracts.

II. Settlements under international technical assistance projects.

III. Repatriation of dividends abroad.

IV. Use of foreign currency loans to purchase securities denominated in foreign currency.

The introduction of new currency restrictions along with the abolition of existing ones is a consequence of the implementation of currency policy through currency regulation. New currency restrictions can be characterized as: firstly, anti-crisis, secondly, temporary, because they are provided for the period of the legal regime of martial law in the territory of Ukraine. For their purposes, the analyzed currency measures are aimed at ensuring price stability, financial stability, which, in turn, includes the stability of the banking system and the currency system. In addition, the analyzed currency restrictions are discriminatory precisely due to the fact that the redistribution of currency values is carried out in favour of the state and large enterprises.

Conclusion of the research. The analyzed currency restrictions in the conditions of a full-scale war and, accordingly, economic, financial and political instability, are quite justified. They are designed to ensure the equalization of the balance of payments, manage gold and foreign exchange reserves, ensure the stability of the monetary unit, price and financial stability, and the stability of the banking system, ensure the equalization of the balance of payments, maintain stable exchange rate dynamics and concentration of currency values in the hands of the state in the form of reserves.

Short Abstract for an article

Abstract. In this paper, the author aims to study the currency restrictions introduced by the National Bank of Ukraine in November 2024, to determine their consequences and to outline the significance of such currency restrictions.

In order to achieve this goal, the author analysed the provisions of the Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine 'On the operation of the banking system during the period of martial law' No. 18 dated 24.02.2022 and the Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine 'On Amendments to the Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine No. 18 dated 24 February 2022' No. 136 dated 19.11.2024 and outlined the main currency restrictions introduced on 20.11.2024.

Along with the study of the provisions of legal acts, the author examined the views of scholars on the subject of their study of currency restrictions, their consequences and significance. As a result, the author in this paper derives the significance of currency restrictions as an instrument of currency regulation in the national legal system.

The study was carried out using such methods of scientific cognition as formal legal, logical and legal methods, methods of description and comparison, as well as methods of structural and functional analysis.

As a result, the author identifies the main currency restrictions imposed by the National Bank of Ukraine, outlines their consequences and significance, and emphasises the controversial nature of the issue of efficiency and effectiveness of such currency restrictions. The latter is logically a future subject of scientific research through the study of law enforcement practice.

Key words: currency regulation, currency restrictions, currency regulation instrument, currency legal relations, legal prohibitions.

Article details:

Received: 11 December 2024

Revised: 18 December 2024

Accepted: 19 December 2024

Рекомендоване цитування: Шевчук Д. С. Валютні обмеження та їх значення в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Економічна теорія та право*. 2024. №4 (59). С. 98–112. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2024-59-4-98>.

Suggested citation: Shevchuk, D. S. (2024). Valiutni obmezhennia ta yikh znachennia v umovakh dii pravovoho rezhymu voiennoho stanu [Foreign exchange restrictions and their meaning in the conditions of the legal regime of martial state]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic Theory and Law*, 4(59), 98–112. <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2024-59-4-98> [in Ukrainian].